

DARS TUZILISHINI OPTIMALLASHTIRISH

Tohirova Shaxnoza Sagdullaeyna,

Jizzax shahar 1-maktab tarix fani o'qituvchisi

Annotasiya: Ushbu maqolada darsning tuzilishi, uning tuzilmasida nimalarga e'tibor berish lozimligi, dars tuzilmasining dars sifatining oshishiga hamda o'quvchilarning ta'limni o'zlashtirishga ta'sirini yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, dars sifati, o'qitish, o'qituvchi, dars jarayoni, darsni takomillashtirish, didaktika, darsning tuzilishi, optimallashtirish, ta'lim jarayoni, dars sifati.

Аннотация: В данной статье описывается структура урока, на что обращать внимание в его структуре, влияние структуры урока на повышение качества урока и обучения учащихся.

Ключевые слова: образование, качество урока, обучение, учитель, учебный процесс, совершенствование урока, дидактика, структура урока, оптимизация, учебный процесс, качество урока.

Abstract: This article describes the structure of the lesson, what to look for in its structure, the influence of the lesson structure on improving the quality of the lesson and teaching students.

Key words: education, lesson quality, teaching, teacher, educational process, lesson improvement, didactics, lesson structure, optimization, educational process, lesson quality.

Bugungi kunning asosini o'qitish, mehnat va axloqiy tarbiya sifatini oshirish, o'qituvchi va o'quvchilar mehnati natijalarini baholashda rasmiyatchilikdan xalos bo'lish, shu bilan birga o'qish va hayot o'rtnasidagi aloqani mustahkamlash hamda ta'lim sifatini yaxshilash tashkil etadi. Bu o'z navbatida ta'lim muassasalari zimmasidagi mas'uliyatni oshiradi, asosiy rolni esa o'qituvchi o'ynaydi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, butun umumiy ta'lim tizimini yanada takomillashtirish zarurati alohida ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy maktabda ta'lim jarayonining murakkabligi, uni doimiy ravishda chuqurlashtirish, rivojlantirish, samaradorligini oshirish zarurati tufayli uni optimallashtirishga tabiiy ehtiyoj paydo bo'ladi.

Maktabda asosiy tashkiliy shakli dars hisoblanadi. Shu bilan birga dars ta'lim muammolarini hal qilish vositasi hamdir. Dars jarayonida murakkab o'quv jarayoni amalga oshiriladi. Dars bir vaqtning o'zida - axloq shakllanishi kabi maktabning oldida turgan muhim muammolarni, hamda shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydi. Bu esa o'z navbatida dars sifatiga bog'liq. Shu sabab, dars samaradorligini oshirish, darsga va uni takomillashtirish sifati tarixida va har qanday davrda maktab dolzarb muammo hisoblanadi.

V.L.Bespalko aytganidek, "darsni takomillashtirish muammolari butun pedagogika tarixi bo'ylab qizil ip kabi o'tadi. Barcha keyingi didaktikalar o'z mohiyatiga ko'ra darsning metodikasi, tuzilishi va mazmunini optimallashtirish bilan shug'ullangan".

Umuman olganda optimallashtirish turli xil mumkin bo'lgan shartlar, vositalar, harakatlardan eng yaxshi, eng maqbul variantni tanlashni anglatadi. Optimallashtirish (lotincha optimum - eng yaxshi) - ma'lum bir funktsiyaning ekstremumini (global maksimal yoki minimal) topish yoki mumkin bo'lganlar to'plamidan eng yaxshi (optimal) variantni tanlash jarayoni. Optimallashtirish - bu o'qitishning qandaydir maxsus usuli yoki texnikasi emas, balki o'qituvchining o'qitish qonunlari va tamoyillariga asoslangan pedagogik jarayonni qurishga qaratilgan yo'naltirilgan yondashuvi, o'qitishning eng yaxshi variantini ongli, ilmiy asoslanganini (va o'z-o'zidan, tasodifiy emas) tanlash. Dars va umuman ta'lim jarayonini qurishning o'ziga xos holatidir.

Hozirgi vaqtda o'qituvchilarning zamonaviy dars muammolariga qiziqishi keskin ortib bormoqda. Jamiyat tomonidan maktab oldiga qo'yilgan murakkab va ko'p qirrali vazifalar darsni yanada takomillashtirishni taqozo etishiga pedagoglar tobora ko'proq ishonch hosil qilmoqda.

So'nggi yillarda asosiy e'tibor dars tuzilmasida uning alohida tarkibiy qismlarining eng to'g'ri kombinatsiyasini topishga, darsni tizimli yondoshuv asosida, uzviylik tamoyili asosida qurish yo'llarini tushuntirishga qaratilmoqda. O'qitish nazariyasida yangi yo'nalishlar paydo bo'ldi, ularning vakillari o'quvchilarning bilish faoliyati jarayonini

o'zgartirish orqali darsni takomillashtirish yo'llarini qidirmoqdalar. Darsning strukturasini eksperimental va nazariy jihatdan optimallashtirish g'oyalari tobora ko'proq muhokama qilinmoqda. Eng muhim natijalar quyidagi mualliflarning asarlarida tasvirlangan: Yu.K. Babanskiy, S.L. Baranov, V.L. Bepalko, N.I. Boldyrev, S.M. Bondarenko, A.M. Gselnikov, V. Davydova, M.A. Danilova, B.P. Esipova, L.V. Zankova, S.V. Ivanova, T.A. Ilyina, I.N. Kazantseva, G.I. Kirillova, R.G. Lemberg, I.Ya. Lerner, A.S. Lynda, M.I. Paxmutova, I.I. Malkin, I.T. Ogorodnikova, V.A. Onischuk, A.I. Rydakova, M.N. Skatkin, V.T. Fomenko, N.M. Yakovlev va b.

Yuqoridagi barcha tadqiqotlar umuman darsning strukturasini takomillashtirish uchun muhim nazariy asoslar va ayniqsa, darsning strukturasini optimallashtirish uchun yaxshi asosdir. Xo'sh buni qanday amalga oshirish mumkin:

-darsni optimallashtirish uchun zamonaviy o'quv sharoitida darsning tuzilishi qanday o'zgarishi kerak, ya'ni dars tuzilishini qanday optimallashtirish mumkin?

-darsning optimal tuzilishi ko'rsatkichlari qanday?

-darsning tuzilishini tahlil qilish metodikasi qanday?

-optimal dars tuzilmasini qurish o'qitishning qanday qonuniyatlari bilan belgilanadi? va h.k.

Bu savollar haligacha pedagogika fanida yetarlicha o'rganilmagan. Hozirgi vaqtda darsning strukturasini optimallashtirish alohida tuzilmaviy elementlar: dars elementlari ketma-ketligini oddiy o'zgartirish bilan cheklanib qolmaydi, balki o'qituvchi va o'quvchilarning maqsadlaridan kelib chiqqan holda eng mukammal faoliyatini tashkil etish jarayonidir. Darsning tarkibiy elementlari bir-biri bilan uzviy bog'langan: oldingi element keyingi elementning asosi, keyingi element esa oldingi elementning uzluksiz (majburiy) natijasi va boshqalar. Ularning barchasi ma'lum bir didaktik ketma-ketlikda joylashtirilgan bo'lib, har bir darsning berilgan o'ziga xos shartlari uchun eng maqbul bo'lgan integral tizimni yaratadi va darsning markaziy vazifalarini bajarishga hissa qo'shadi. Binobarin, shuni aytishimiz mumkinki, haqiqiy o'quv jarayonida darsning tarkibiy elementlarining birikmalari va almashinishlari soni shunchalik ko'pki, darsning qandaydir doimiy, bir ma'noli tuzilishini ajratib ko'rsatishga urinish samarasiz bo'ladi.

Darsning optimal tuzilishiga erishish uchun, birinchi navbatda, darsning maqsadi, o'quv materialida aks ettirilgan ta'lim mazmuni, shuningdek, ushbu mazmunni o'zlashtirish qonuniyatlardan kelib chiqish kerak.

Zamonaviy didaktika darsning maqsadi, mazmuni, usullari va o'quvchilarni tayyorlash darajasini chuqur tahlil qilish asosida uning strukturasini takomillashtirish yo'llarini izlashga undaydi. Zamonaviy didaktika o'qituvchilardan dars strukturasini qurish variantlarini tanlashda stereotipik va intuitiv yondashuvdan ilmiy asoslanganga o'tishni talab qiladi. Shuning uchun darsning strukturasini optimallashtirish muammosi o'quv jarayonini qayta qurish bosqichida markaziy muammolardan biriga aylanadi.

Darsning tuzilishi haqidagi savolning yechimi, - deb yozadi G.D. Kirillova - darsning umumiy nazariyasidagi yutuq va zaif tomonlarni, uni qayta qurishning asosiy tendentsiyalarini ochib beruvchi o'ziga xos lakmus testiga aylanadi. Va bu tushunarli: darsning tarkibiy tuzilishida bajarilgan ishning shakli va mohiyatining birligiga erishiladi.

Shunday qilib, darsning tuzilishi va didaktik ko'rsatkichlarni tahlil qilishning zamonaviy usullari asosida muammoning maqbul holatini o'rganish lozim.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalarni hal qilish kerak:

- 1) dars tuzilishini optimallashtirishning nazariy asoslarini o'rganish lozim;
- 2) dars strukturasini optimallashtirishning asosiy tushunchalari va ko'rsatkichlarini asoslash lozim;
- 3) dars strukturasini mukammallashtirish jihatlarini aniqlash kerak;
- 4) dars tuzilishining mukammalligini tahlil qilish uchun mos metodikani tanlash kerak bo'ladi.

Dars strukturasini optimallashtirish muammosini ishlab chiqish mamlakatimizda nazariya va amaliyotda dars tuzilishi muammosining hozirgi holatini o'rganish, dars strukturasini qurishning ilg'or tajribalarini tahlil qilish natijasida vujudga keldi.

Darsni jamiyatning maktabga qo'yayotgan talablari asosida takomillashtirish muammosini hal qilish uchun hozirgi davrda nafaqat dolzarb ehtiyoj, balki ob'ektiv imkoniyatlar ham mavjud deb hisoblaymiz. Darsning samaradorligi va sifatini oshirish ko'p jihatdan dars tuzilishi nazariyasini ishlab chiqish bilan bog'liq. Shuning uchun darsning tuzilishini optimallashtirish muammosini ishlab chiqish dars sifatini oshirish yo'lidagi yetakchilardan biridir.

Dars strukturasini optimallashtirishning nazariy asosi didaktik jarayon o'quvchilarning bilim faoliyatini boshqarish tizimidir, chunki dars strukturasini optimallashtirishning mohiyati maqsad, mazmun, usul va dars o'rtasidagi munosabatlarda namoyon bo'ladi. Darsning strukturaviy elementlarining nisbati, ketma-ketligi, joylashuvi va o'zaro ta'sirida ifodalangan o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi ham muhimdir.

Bizning tadqiqotimiz quyidagi xulosalar chiqarishga imkon beradi:

1) Darsning tuzilishi, darsning maqsadi, vazifalari, o'rganilayotgan o'quv materialining tabiati, darsda o'quvchilarning bilim faolligini tashkil etish metodikasi, shuningdek, o'quvchilarning darsga tayyorgarligining boshlang'ich darajasiga bog'liq. Bu omillar darsning tuzilishini belgilaganligi sababli, ular orasidagi bog'liqlikni aniqlamasdan, darsning optimal tuzilishi bo'lishi mumkin emas.

2) Darsning tuzilishini takomillashtirish uchun nafaqat maqsad, mazmuni, usuli, o'qitish darajasi va o'quvchilarning tarkibi o'rtasidagi bog'liqlikning mohiyatini ko'rib chiqish, balki darsning eng maqbul variantlarini tanlash qobiliyatini ham hisobga olish kerak. Struktura elementlarining sonini, ularning o'zaro bog'liqligini va ketma-ketligini o'zgartirish orqali shakllanadigan har xil turdagi darslar uchun darsning tuzilishi.

3) Darsning tuzilishi barcha tashqi va ichki strukturaviy elementlarning o'zaro bog'liqligi, o'qituvchi va o'quvchilarning faoliyatining maqsadi, mazmuni, tayyorgarlik darajasiga muvofiqligi mantiqiylik asosida qurilgandagina optimal hisoblanadi. O'quvchilarning yosh va individual xususiyatlari; berilgan darsda o'quvchilarni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirish muammolarini optimal kompleks hal qilish amalga oshirilganda; o'quvchilarning e'tibori va tafakkurini o'rganilayotgan mavzuning asosiy, yetakchi g'oyalari va tushunchalariga jamlashda, ularning bilim qiziqishlarini uyg'otish va rivojlantirishda berilgan shartlar uchun maksimal mumkin bo'lgan natijalarga erishishni ta'minlaganda, shuningdek, o'quvchilarning bilimga bo'lgan ehtiyojini shakllantirishda vaqtini oqilona sarflash va ularga erishishda.

4) Ta'lim va tarbiya muammolarini hal qilish sifati zamonaviy maktabda darsning optimal tuzilishining eng muhim mezon sifatida qaralishi kerak; darsdagi har bir faoliyatga o'quvchilarni jalb qilish usullari; maqsadga muvofiq darsning barcha bosqichlarida o'tkaziladigan vaqt.

5) Dars tuzilmasi mukammalligini didaktik tahlil qilish uchun foydalaniladi "Kuzatuv varaqasi (darsni rejalashtirish)" dars samaradorligi koeffitsientlari bilan birgalikda uni rejalashtirish va loyihalashtirishning samarali shakli sifatida qaraladi; optimallikning oldindan belgilangan ko'rsatkichlariga muvofiq optimal tuzilmani tanlash.

Yuqoridagi barcha xulosalardan yana bir bor ta'kidlash kerakki, ushbu ishda nafaqat dars tuzilishining mukammalligini tahlil qilish uchun, balki dars tuzilishini optimallashtirishning amaliy usulini yaratishga harakat qilingan. Zamonaviy imkoniyatlardan kelib chiqib, uning optimal tuzilishini loyihalash. O'qituvchining metodik mahoratini oshirish tayyor ishlanmalardan chaqqonlik bilan foydalanishda emas, balki ularni maktab, sinf va har bir o'quvchining o'ziga xos sharoitlarini hisobga olish asosida ijodiy rivojlanishi bilan bog'liq, deb hisoblaymiz. Bunday sharoitda saboq ham yangicha mazmun va ahamiyat kasb etadi – o'qituvchining ilhom, fikrlash, mulohaza yuritish, ijodiy izlanishlardan boshlanadigan ijodi.

Adabiyotlar:

1. O'rta maktab didaktikasi. Ed. 2. Ed. M.N. Skatkina. -M.: Ta'lim, 1982. 319 b.
2. Bepalko V.P. Zamonaviy dars. U nimaga o'xshaydi? (zonal o'quv-uslubiy kabinetlar, direktorlar kengashlari, tayanch texnikum va kollejlarning metodiklari seminarining respublika yig'ilishi materiallari). - M., 1977, 34-40 b.
3. Zotov Yu.B. Zamonaviy darsni tashkil etish: Kitob. o'qituvchi uchun. Ed. P.I. Pidkasistogo. M.: Ta'lim, 1984. 144 b. O'rta maktab didaktikasi. Ed. 2. Ed. M.N. Skatkina. -M.: Ta'lim, 1982. 319 b.
4. Kirillova G.D. Rivojlanayotgan ta'lim sharoitida darsning nazariyasi va amaliyoti. - M.: Ta'lim, 1980, 6-7 b. Tadqiqot: "Darsning tuzilishini optimallashtirish".